

УДК 339.9

В. М. Кочетков,

д. е. н., професор, професор кафедри міжнародної економіки,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», м. Київ

О. О. Мусієнко,

студентка, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», м. Київ

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ТНК ЯК ФАКТОР РОСТУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

V. M. Kochetkov,

Doctor of Science Economics, professor, Department of International Economics,

National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

O. O. Musienko,

Student, National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

DEVELOPMENT OF UKRAINIAN TNCs' LIKE GROWTH FACTOR OF ECONOMY

В даній роботі досліджується діяльність сучасних українських ТНК, розглядається проблема збільшення впливу транснаціональних компаній та поглиблення процесів транснаціоналізації економіки України в контексті світових процесів глобалізації. Автором визначається динаміка розвитку українських ТНК на основі статистичних звітностей. Висвітлюються основні шляхи взаємодії держави та міжнародних компаній.

In this article the activity of modern Ukrainian TNCs, the problem of increasing the impact of multinational companies and deepening of transnationalization of the economy of Ukraine in the context of world globalization process are considered. The author defines the dynamics of development of Ukrainian multinational companies on the base of statistical reporting. The main ways of cooperation between the state and international companies are highlighted.

Ключові слова: транснаціоналізація, транснаціональні компанії, економічний розвиток, інвестиційна діяльність, міжнародна діяльність.

Keywords: transnationalization, multinational companies, economic development, investment activity, international activities.

Вступ. На початку XXI століття відбувається інтенсивна виробнича та інвестиційна глобалізація, що супроводжується об'єднанням окремих економічних суб'єктів в єдине ціле. Відміна обмежень і кордонів, зменшення часового фактору – все це є наслідком інтернаціоналізації національних економік країн. В таких умовах особливого значення набуває діяльність транснаціональних компаній (ТНК), їх вплив на економіку окремих країн та світові тенденції розвитку економічних показників загалом.

Транснаціональна корпорація, ТНК (transnational corporation, TNC) – велика фірма (або об'єднання фірм різних країн), що мають зарубіжні активи (капіталовкладення) і має сильний вплив на яку-небудь сферу економіки (або декілька сфер) в міжнародному масштабі. В англійській літературі по міжнародній економіці для позначення міжнародних бізнес-організацій часто використовують терміни «багатонаціональна фірма» (multinational firms - MNF) чи «багатонаціональна корпорація» (multinational corporation - MNC), які використовуються як синоніми [1]. Транснаціональні корпорації – це підприємства, що володіють виробничими активами або контролюють їх в двох або більше країнах. Найчастіше контроль здійснюється через прями іноземні інвестиції, але також можлива участь корпорації у зарубіжному виробництві за допомогою створення альянсу з іноземною фірмою [2, с.214-218]. За визначенням ООН, «транснаціональні корпорації – це підприємства, що є власниками, або такими, що контролюють виробництво товарів чи послуг за межами країни, в якій вони базуються. Вони можуть набувати статусу корпорації, а можуть і не мати його» [3, с.43].

Постановка задачі. Мета статті – оцінити стан сучасних ТНК та проаналізувати їх діяльність на території України.

Результати дослідження. Глобальні процеси поділу світових потужностей та виробничих можливостей, інформатизація економічних механізмів, зростання розвинутих країн світу призвели до виділення транснаціональних компаній в окремі суб'єкти світового ринку.

З кожним роком кількість ТНК по усьому світу зростає, а масштаби їх діяльності набувають наддержавного рівня. На 2012 рік було зафіксовано 85 тис. од. транснаціональних компаній та їх філій, які контролювали більше 85% світового експорту та 90% прямих іноземних інвестицій [4, с.28].

Вже декілька десятків років лідером серед країн базування з найбільшими ТНК займає США, на другому місці – найрозвинутіші країни Європи (рис. 1) [5].

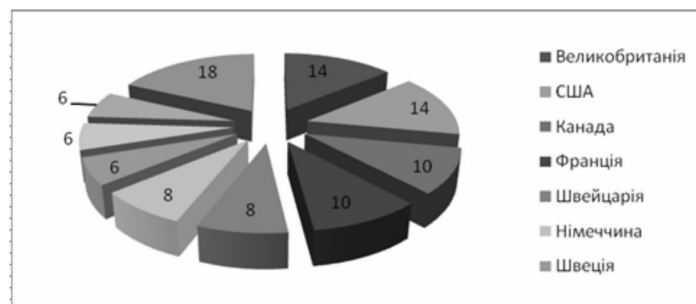

Рис. Розподіл топ 50 найбільших ТНК по країнам базування, %.

Серед компаній з найбільшим іноземними активами близько 17 утримують 90% від загального об'єму активів за кордоном, серед них Arcelor Mittal, Nestlé, Anheuser-Busch InBev та Vodafone [6] (табл. 1). Наприклад, із 300 тис. робочих General Electric більше половини базуються за межами Сполучених Штатів Америки, в той час як в Toyota, що має більше робітників, та лише 38% їх знаходиться за кордоном.

Таблиця 1. Найбільші ТНК та обсяги їх продажів, млрд. дол.

Компанія	Країна базування	Обсяги продажів, млрд. дол.	Частка закордонних продажів, %
General Electric	США	735	52,6
Wal Mart Stores	США	422	58,7
Royal Dutch Shell	Нідерланди/Британія	320	60,1
BP	Великобританія	295	79,8
Exxon Mobil	США	315	73
Toyota	Японія	355	60,8
Total	Франція	210	76,9
Vodafone	Великобританія	170	88,3
Enel	Італія	215	60,5
GDF Suez	Франція	298	65,6
Telefonica	Іспанія	180	72,1

Але в останні роки глобалізаційні процеси призвели до зміцнення позицій країн, що розвиваються, особливо держав Далекого Сходу. Прискорення темпів розвитку, дешева ресурсна база, покращення інвестиційного клімату, світовий дисонанс після кризи 2008 року, чітко визначена зовнішня політика – все це причини росту економічних можливостей гігантів східної Азії (табл. 2) [4, с.5].

Таблиця 2.

Топ 10 найбільш перспективних приймаючих країн на 2013-2014 рік

Країна	Тип економіки	Місце на 2011 рік	Місце на 2012 рік
Китай	що розвивається	1	1
США	розвинута	2	2
Індія	що розвивається	3	3
Індонезія	що розвивається	6	4
Бразилія	що розвивається	4	5
Австралія	розвинута	8	6
Англія	розвинута	13	7
Німеччина	розвинута	8	8
Росія	що розвивається	5	9
Таїланд	що розвивається	12	10

З вищеведених матеріалів можна побачити, що найбільш розвинутим країнам світу відповідають найбільші транснаціональні компанії. Капітал, що мають ТНК (транснаціональний капітал), залучається в інші країни для розвитку власної системи виробництва та збуту, для реалізації ресурсної бази (в тому числі дешевшої, ніж в країні базування робочої сили). Інвестиційні потоки, що надходять з міжнародних компаній для модернізації чи розвитку будь-якої сфери – є одним з перших кроків експансії національної економіки та реалізації зовнішньої політики ТНК. З однієї сторони, прямі іноземні інвестиції дають поштовх до розвитку промислових галузей, з іншої – отримані прибутки надходять до материнських компаній, виснажуючи ресурси приймаючих країн.

До того ж, необхідно враховувати сучасні тенденції розвитку: науково-технічний прогрес та збільшення темпів інтеграції глобалізації призвели до зростання сектору послуг, і, як наслідок, покращення інвестиційного клімату цього сектору економіки світу, шляхом зменшення ризиків та збільшення швидкості обігу капіталу (табл. 3).

Таблиця 3.

Надходження інвестицій в світі по секторам економіки, млрд. дол.

[4, с.12]

Рік	Приватний сектор	Промисловість	Сервіс	Доля прив. сектору, %	Виробничий сектор, %	Сфера послуг, %
2008	230	980	1130	10	42	48
2009	170	510	630	19	39	49
2010	140	620	490	11	50	39
2011	200	660	570	14	46	40
2012	225	673	620	16	38	46

Отже, діяльність ТНК має ряд позитивних і негативних сторін як для приймаючої країни, так і для країни базування. Серед плюсів входження підприємств міжнародних компаній відносять збільшення інвестиційних надходжень, покращення економічного клімату країни, збільшення відкритості економіки, прискорення науково-технічного прогресу, забезпечення робочими місцями, надходження до державного бюджету. Іншою стороною такої взаємодії виступають такі негативні наслідки, як виснаження ресурсної бази, збільшення монополізації ринку, лобювання інтересів окремих підприємств, підвищення залежності національної економіки по відношенню до більш могутніх держав, використання країни як ресурсного придатка лише на певний період часу.

Такі двоякі сторони стосуються не лише держав, в яких відкриваються філії та дочірні виробничі потужності, але й країн базування.

До позитивних ефектів відносять: збільшення надходжень до бюджету; розвиток національного виробництва та конкуренції; закріплення держави на міжнародній арені; прискорений розвиток НТП; покращення якості та зменшення ціни продукції; збагачення національних виробників; підвищення незалежності країни тощо.

Але поряд виступають і негативні ефекти, такі як лобювання власних інтересів, збільшення впливу приватних осіб на державний контроль, а іноді мова йдеться про повну монополізацію галузей. Маючи значний вплив на державний апарат, власники ТНК створюють власні умови ведення бізнесу і можуть виступати на світовому ринку як окремі незалежні суб'єкти.

Україна в контексті сучасного рівня глобалізації відноситься до країн з відкритою економікою. Відносно дешева та досить різноманітна ресурсна база, недостатній рівень розвитку національної економіки призвели до того, що держава відноситься більше до приймаючих країн, ніж до країн базування. Тобто є ресурсною базою зарубіжних ТНК. В сучасному світі постає питання: як цьому протистояти і чи здатна на це українська економіка?

Для того, щоб на рівні взаємодія з транснаціональними компаніями як на території України так і поза її межами, необхідно реалізувати свої власні можливості та ресурси, а саме йдеться про створення українських транснаціональних структур. Схожий досвід вже використовують Китай, Індія, Індонезія, Бразилія, Росія та інші країни, що швидкими темпами розвиваються на міжнародному ринку. Національний капітал здатний витримувати конкуренцію з ТНК лише тоді, коли він сам структурується в потужні фінансово-промислові утворення, аналогічні міжнародним структурам та здатні власними силами проводити активну зовнішню політику [7, с.15].

Говорити про створення виробничих можливостей повного замкнутого циклу можливо лише в окремих галузях, таких як хімічна промисловість, енергетична сфера та сектор послуг.

До найбільших транснаціональних компаній в Україні відносять «УкрАВТО», «Індустріальний Союз Донбасу» (ІСД), «ROSHEN», «Систем Кепітал Менеджмент» (СКМ), «Граніт», «Шаркон», «Кераміст» та інші.

Одна з найбільших – це автомобільна транснаціональна компанія «УкрАВТО». Найбільший виробник, дистриб'ютор та сервісний постачальник в Україні. До складу компанії відносять: два заводи в Україні з виробництва автомобілів та два в Польщі, 10 заводів з виробництва комплектуючих в Україні, та 12 в сусідній Польщі, 414 сервісних центрів, 476 автосалонів і пунктів продажу [8]. В 2012 році об'єм ринку виріс на 10% в порівнянні з минулим роком і склав 218,7 тис. легкових автомобілів, при цьому випуск транспортних засобів компанією скоротився на 3,3%. Але не зважаючи на це, чистий прибуток компанії в минулому році сягнув 182,066 млн. грн., тобто ріст відбувся на 42% [9].

ІСД – це металургійна корпорація, що була заснована в 1995 році. До її складу входять 5 найбільших металургійних активів та 10 менших комбінатів та заводів в Україні, Угорщині та Польщі. Міжнародна команда «Індустріального Союзу Донбасу» нараховує близько 40 тис. працівників [10]. Металургійна група корпорації входить в число 30 найбільших металургійних компаній у світі по версії Міжнародного Інституту Чавуну та Сталі (Світова асоціація виробників сталі) [11].

Компанія «Рошен» має виробничі потужності у 3 країнах, а продукція представлена більше ніж в 11 країнах світу. Це одна з найбільших корпорацій по виробництву солодощів у світі (за версією Candy Industry Top 100 – 18 місце в світі [12]), щорічне виробництво 450 тис. тонн продукції, що відповідає світовим стандартам якості ISO 22000:2005, ISO 9001:2000 [13]. За підсумками 2012 року чистий прибуток компанії скоротився, хоча вартість активів збільшилась на 69,2% і становила близько 2,2 млрд. грн. [14]. Однією з особливостей корпорації є наявність свого власного логістичного центру класу «А», що забезпечений системою управління товарними потоками Warehouse Management System, яка дозволяє максимально оптимізувати процес поставки продукції та створити необхідні найбільш якісні умови зберігання [15].

«Систем Кепітал Менеджмент» - українська багатогалузева група, що включає більше 100 підприємств в сфері металургії, енергетики, фінансів, телекомунікації, медіа та інших секторів економіки. Географічний діапазон компанії включає Україну, Росію, США, Італію, Великобританію, Швейцарію та Болгарію. В корпорації працює близько 300 тис. осіб, а активи компанії на 2012 рік склали близько 28,5 млрд. дол. [16].

Список ТНК ще нараховує десятки великих та середніх компаній, що працюють на міжнародному ринку і базуються в Україні. Вищезазначені компанії є найбільшими з них. Кожна з корпорацій має свої особливості функціонування, що зумовлені специфікою діяльності, ринком попиту та географічними векторами направленості. Але однією з спільних рис, що можна простежити в українських транснаціональних компаніях – це монополізація окремих галузей та сфер діяльності. Тобто, найбільші компанії, що мають статус ТНК, є єдиними гігантами кожен в своїй секторальній. Саме цей фактор виступає основним негативним чинником тенденції розвитку ТНК в Україні.

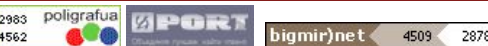
Висновки. На сьогодні одним з визначальних чинників розвитку національних економік є вплив діяльності транснаціональних компаній. Найбільші ТНК задають напрямки розвитку не лише окремих галузей, але й мають значний пріоритет у визначенні стратегічного розвитку країн. Україна не є виключенням в цьому питанні. Основною задачею в контексті даної тенденції є створення умов для протистояння експансії зарубіжних ТНК. Серед основних шляхів вирішення відокремлюють: створення відповідної нормативно-правової бази для регулювання діяльності міжнародних компаній та створення українських транснаціональних структур, що можуть протистояти іноземним компаніям, які використовують Україну як ресурсний придаток для збільшення власних прибутків.

Створення українських ТНК має як позитивні сторони, так і негативні наслідки. До останніх відносять: монополізацію ринку, лобіювання власних інтересів, особливо це стосується соціальної стратегії розвитку країни тощо.

Список використаних джерел:

- 1) Транснаціональна корпорація, ТНК [Електронний ресурс] : за дан. універсальної научно – популярної енциклопедії под. ред. Добровольського А. В. // «Енциклопедія Кругосвет» - 2013. Режим доступу: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/ekonomika_i_pravo/TRANSNATSIONALNAYA_KORPORATSIYA_TNK.html?page=0,8
- 2) Рокоча В. Транснаціональні корпорації: навчальний посібник / В.Рокоча, О.Плотніков, В.Новицький та ін. - К.: Таксон, 2001. – 304 с.
- 3) The influence of TNCs on the economies of developing countries. International business. – NY.: Dryden Press, 2005. – 31 p.
- 4) World Investment Report 2012 / United Nations Conference of Trade and Development. – Switzerland: United Nations Publication, 2012. – 203 p.
- 5) Крупнейшие ТНК в мире [Електронний ресурс] / А. Пучков // Slideshare. Режим доступу: <http://www.slideshare.net/AlexeyPuchkov/ss-11875759>
- 6) Biggest transnational companies [Електронний ресурс] : за дан. Focus // The economist – 2012. Режим доступу: <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2012/07/focus-1>
- 7) Самофалов В. Глобальний виклик транснаціональних корпорацій / В. Самофалов // Дзеркало тижня. Україна. – 2003. - №7. – С.14-17
- 8) О компании «УкрАВТО» [Електронний ресурс] : обращение почетного президента корпорации УкрАВТО Т. Васалде // Официальный сайт УкрАВТО – 2011. Режим доступа: http://www.ukravto.ua/about_us
- 9) "УкрАВТО" в 2012г [Електронний ресурс] // Investfunds группа Cbonds. Новости. – 2013. Режим доступа: <http://investfunds.ua/news/ukravto-v-2012g-uvlichila-chistuyu-pribyl-na-42-interfaks-ukraina-107869/>
- 10) О компании «ИСД» [Електронний ресурс] // Официальный сайт ISD – 2012. Режим доступа: <http://www.isd.com.ua/company/>
- 11) The biggest company manufacturing metallurgy. Statistics archive [Електронний ресурс] // World Steel Association. Режим доступу: <http://www.worldsteel.org/statistics/statistics-archive.html>
- 12) The top 100 candy companies in the world [Електронний ресурс] / Carla Zanetos Sally // The Global resource, from manufacturing to retailing. Candy industry – 2012. Режим доступа: <http://www.candyindustry.com/articles/85574-the-top-100-candy-companies-in-the-world>
- 13) Система управління безпечністю харчових продуктів ISO 22000:2005 (ДСТУ ISO 22000:2007). – [Чинний від 2.04.2007]. – К.: Держспоживстандарт України, 2007.- №72 08.01.2007 (Національний стандарт України)
- 14) Roshen скоротив прибуток у минулому році [Електронний ресурс] // УНІАН. Економіка -2013. Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/news/151821-roshen-minulogo-roku-skorotiv-pributok-na-66.html>
- 15) Про «Рошен». Логістичний центр. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Roshen – 2012. Режим доступу: <http://roshen.com/ua/about/logistics/>
- 16) Группа СКМ. Основные факты. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт СИСТЕМ КЕПІТАЛ МЕНЕДЖМЕНТ – 2013. Режим доступа: <http://www.scm.com.ua/ru/about-us/main-facts/>

Стаття надійшла до редакції 29.04.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"